

Marconistraat 46-82 en 61-105, Roosendaal

Bouwjaar: 1949

Gegevens monument

Locatie:	Marconistraat 46-82 en 61-105, 4702 SL en 4702 SH Roosendaal
CBS Typering:	Woonhuis
Bouwjaar:	1949
Architect:	Marius Duintjes
Soort monument:	Gemeentelijk
Monumentnummer:	
Geplaatst d.d.:	21 juni 2006
Kadastrale aanduiding:	

Omschrijving van het monument

WONINGBOUWCOMPLEX MARCONIPLEIN/MARCONISTRAAT/VOLTA STRAAT ROSENDAAL

Advies inzake monumentale waarde

Monumentenhuys Brabant

Dra. Esther Leenheer-Wessel

November 2000

(Herzien mei 2001 en september 2001)

1. Beschrijving complex Marconiplein / Marconistraat / Voltastraat

1.1 Typering

Het betreft een complex van enige typen eengezinswoningen, onder zadeldaken met rode en zwarte betonnen sneldekkpannen. De hoofdas Marconistraat verloopt iets gerend noord-zuid, waarbij het middelste gedeelte zich verbreedt tot een beplant plein van rechthoekig formaat. Vrijwel al deze woningen (nrs. 1-143 en 2-120) zijn voorzien van voor- en achtertuinen. Dit geldt niet voor de woningen aan de smalle zijde van het Marconiplein. De achtertuinen zijn zeer ruim bemeten. Dwars op de hoofdas van het -niet officieel zo geheten maar voor de duidelijkheid zo genoemde- Marconiplein, is een kleine westelijke uitloper met enkele huizen aan weerskanten, de Voltastraat. (nrs. 1-7 en 2-10)

Deels in het zuidelijk verlengde van de Marconistraat en deels onder een hoek hieraan verbonden bevindt zich de Edisonstraat (nrs. 2-38 en 1-19). Op de zadeldaken van deze aan een min of meer wigvormig plantsoen gelegen straat liggen nog keramische pannen, type Romaanse pan. Dit complex bevindt zich als een eenheid tussen de oudere huizen in het westen en zuiden en de nieuwere flatbouw in het oosten en loopt ten noorden uit op de Heilig Hartkerk. De drukke en bredere Philipslaan met genoemde hogere en nieuwere bebouwing aan de westzijde vormt a.h.w. een natuurlijke barrière. De enkele huizen uit het midden van de jaren 1940 zijn inmiddels sterk verbouwd. Hierachter bevinden zich de overige straten die t.b.v. de arbeiders van de Philipsfabriek gebouwd zijn; het verlengde van de Edisonstraat en de Voltastraat komen tenslotte uit op het industrieterrein Majoppeveld-Noord.

De smalle punt van het wigvormige plantsoen, bijna driehoekige plein, wees naar de houten standaardmolen die daar stond. Deze molen is in 1966 verplaatst naar de Gezellelaan. Het sterke stedenbouwkundige beeld is hiermee toen wel aangetast.

1.2 Historische omschrijving

De woningen bevinden zich in het gebied, waar van oorsprong het gehucht Kalsdonk gelegen was. Het achtervoegsel 'donk' wijst erop, dat het gebied hoger gelegen was dan het omringende, vochtige land.

De gemeente Roosendaal en Nispen gaf in 1947 de opdracht om ruim 200 woningen te bouwen in het uitbreidingsplan Kalsdonk. De woningen waren bestemd ter huisvesting van de aan de oostzijde van het complex nog te bouwen Philipsfabriek. Vanwege deze schakel kregen de straten namen van uitvinders, betrokken bij Philipsproducten. De wijk staat bekend als 'Philipswijk'.

De architect M.F. (Marius) Duintjer (1908-1983) bouwde hiervan de 127 woningen aan de Marconistraat en de Voltastraat. De overige woningen werden onder meer gebouwd naar

ontwerp van Evers en Sarlemijn. Andere namen van architecten zijn de Dienst Publieke Werken van Roosendaal en het architectentandem F.B. en L.F.A.M. Sturm.

1.2.1 Stedenbouwkundig plan

Het stedenbouwkundig plan was van de hand van het architectenbureau Verhagen, Kuiper, Gouwetor en De Ranitz. Enkele bouwtekeningen zijn door hen ondertekend voor supervisie. Dit was voor Roosendaal geen onbekend bureau. In 1943 tekende het de Roosendaalse Nieuwe Markt. Diverse leden van dit architectenbureau werkten ook mee aan het uitbreidingsplan van 1944 voor Eindhoven, het statige Plan Zuid uit 1947 te Den Bosch –het paradepaardje van de Bossche School- en aan het latere reconstructieplan Westersingel en omgeving in Bergen op Zoom.

Bij het stratenpatroon valt op, dat gewaakt is voor het creëren van al te strenge monumentaliteit. Zo wordt het rechthoekige middengedeelte, het Marconiplein, niet in vier gelijke delen doorsneden als door een Romeinse ordo en decumanus. De lange as van de Marconistraat loopt dicht bij de woningen oostzijde, en de Voltastraat die het geheel doorsnijdt buigt flauw af. Omdat verder de zuidelijke helft van de Marconistraat iets westwaarts oploopt en het noordelijk gedeelte iets afbuigt, is vermeden dat er één zeer lange, weinig inspirerende lijn is ontstaan. Als aannemer trad op de firma P. K. van Eykelenburg uit Amersfoort. In november van 1947 werd de bouw begonnen, in maart 1949 volgde de oplevering.

Oorspronkelijk bevatte het plan niet alleen eengezinswoningen, maar ook duplexwoningen, werkplaatsen en winkels. Dit laat zich aan het uitwendige deels nog herkennen.

In de jaren '70 tot heden zijn er verschillende verbouwingen geweest. Het meest in het oog springend wat de architectuur betreft zijn de vernieuwing van de kozijnen, de dakpannen en bij een deel van de panden het dicht metselen van ramen en het aftoppen en omkleden van schoorstenen met plaatmateriaal. De woningen werden ontsplitst vanaf 1973.

De openbare ruimte is in deze periode eveneens veranderd. De Marconistraat kreeg plaatselijke versmallingen t.b.v. verkeersdrempels met plantenbakken aan weerskanten. De beplanting kreeg voor het merendeel een geheel ander karakter, er verzezen andere lantaarnpalen. De westelijke kant van de Voltastraat kreeg als verkeerswerende maatregel een sterker gebogen verloop. De Edisonstraat werd aan één zijde dichtgezet, door het plantsoen aan de zuidoostkant uit te breiden tot het trottoir.

Het verschillende karakter van de woningtypen laat zich aflezen aan de verschillende soorten bomen en struiken. De Edisonstraat wordt omboord door linden, de noordelijke en zuidelijke kant van de Marconistraat is beplant met eiken en op het 'Marconiplein' staan berken. Daar waar de Marconistraat bijna aansluit op het Heilig Hartplein, bevinden zich nog twee flinke platanen. Aan de westzijde van de achtertuinen van het Marconiplein staat een rij forse acacia's.

1.3 Nadere historische context

De architect

Tot dusver is de architect Marius Duintjer, die kantoor hield aan de Prinsengracht 728 te Amsterdam, nog niet veel genoemd i.v.m. de architectuur van de Wederopbouw.

In samenwerking met A. Komter deed hij in 1939 mee aan een prijsvraagontwerp voor het Amsterdamse stadhuis, waarmee in de laatste ronde een tweede prijs werd behaald. Tot dusver worden vooral zijn grootschalige projecten in Amsterdam voor het voetlicht gebracht: het hoofdkantoor van de Nederlandse Bank aan het Frederiksplein (1957, 1960-1968), het Lyceum Buitenveldert (1959-1963) en het Academisch Medisch Centrum (1968-1982). In het boekje 'Brabant bouwt in baksteen' wordt het complex rond het Marconiplein terecht wel opgenomen. Hierdoor is het ook mogelijk, om de specifieke waarde van het complex te

omschrijven. De verwerking van de bouwmaterialen, de positionering van de muuropeningen, de decoratieve elementen, het wijkt af van de door zijn collega's A. Evers en G.J.M. Sarlemijn gebouwde panden aan bijvoorbeeld de Wattstraat. Hun werk sluit aan bij de toen nieuw opkomende architectuur van de Bossche School, waarvan één van de vingerafdrukken toch wel die van de –meer dan- platvolle voeg is.

Duintjer past nadrukkelijk de verdiepte voeg toe en laat decoratie praktisch geheel achterwege. Het complex, de stedenbouwkundige opzet en de woningen, is gericht op de al bestaande kerk. Anderzijds is de detaillering van zijn ramen en deuren weer soberder van opzet dan van andere architecten in de Philipswijk.

De bestaande kerk, de Heilig Hart kerk, werd in 1935 gebouwd door de Roosendaalse architect F. Sturm met medewerking van de architect J. van der Laan. De kerk stond toen in de heel nieuwe wijk Kalsdonk, die in 1932 werd gebouwd naar het stedenbouwkundige schema zoals getekend door het architectenbureau Schaap uit Arnhem. De kerk behoort stilistisch gezien tot de Delftse School en heeft romaniserende elementen. Naast deze kerk op het Heilig Hartplein 31 staat nog een gemeentelijk monument, de pastorie op nummer 29, een sober gebouw van Sturm uit 1935. Rechts van de kerk staat een klooster aan de Rector Hellemonsstraat 1. Dit klooster met kapel, gebouwd in 1938 naar ontwerp van Sturm en gewijd in 1939, heeft eveneens de signatuur van de sobere variant van de Delftse School en staat op de gemeentelijke monumentenlijst.

Kortom, Duintjer wil hierbij onmiskenbaar aansluiten op de bestaande architectuur. Zelf noemt hij dat niet zo, in bijvoorbeeld het in 1950 verschenen artikel in het Bouwkundig Weekblad. Hij benadrukt in dit stuk het contrast tussen de landelijke en de stedelijke elementen van zijn complex, het laatste waarvan het plein met de 10 meter hoge wanden en de strak gesloten hoeken het exponent zijn. Hij is heel voorzichtig; 'Sociale motivering zal beslist stranden – esthetische motivering alleen durven we in onze tijd helemaal niet meer te noemen. Wat blijft over? Persoonlijk geloof ik dat dit overblijft: ook al zijn deze mensen met weinig zichtbare banden gebonden, juist daarom, is het goed, uit te spreken dat zij bijeen zijn'. De architect verontschuldigt zich in het artikel voor zijn materiaalkeuze: 'Constructief valt er weinig bijzonders te vermelden'. Zijn materiaalkeuze is ambachtelijk, de stedenbouwkundige opzet en architectuur is gericht op de katholieke identiteit, met de kerk als (heilig) hart van de wijk.

Zijn complex sluit aan bij vroegere voorbeelden van woningbouw voor arbeiders, zoals Philipsdorp in Eindhoven, door details als de grote achtertuinen. Deze waren namelijk niet louter als siertuin bedoeld, maar juist ook als moestuin om in het eigen onderhoud te kunnen voorzien. Een ander, heel Brabants detail, zijn de rode plavuisjes in de hal van de woningen. Dit eeuwenoude element van Brabantse huizen en boerenhoeven is wel heel frappant.

Zeldzaamheid

Het meest opvallend aan dit complex is het gedeelte met de lessenaardaken. Deze variant, als rechthoekig plein met scherp gesloten hoeken, is uniek te noemen. In Noord-Brabant zien we de volgende voorbeelden van huizen onder lessenaardak. Een buitenbeentje, een voorbeeld met gebogen lessenaardaken is gebouwd aan de Mr. Van Coothstraat 1a te Waalwijk. J. Klijnen bouwde deze grotendeels witgepleisterde villa in 1932. Een rijtje grote vrijstaande huizen van ca. 1935-1940 in de Baselaarstraat te Den Bosch, komt qua gebruik van bouwmaterialen en detaillering nog het sterkst overeen met het Roosendaalse Marconiplein. Deze woningen, de nummers 2-10, zijn opgetrokken in baksteen met verdiepte voeg. De lessenaardaken kragen aan voor- en achterzijde over met aan de onderzijde een afwerking in houten latjes en klosjes. De straat heeft een sterk gekromd verloop.

In 1950 bouwde de stadsarchitect Daan Zuiderhoek in Amersfoort een wijk met flatgebouwen en zelfs een trafohuisje onder lessenaardak, met decoratief verwerkte baksteen. Deze wijk, Plataanstraat en omgeving, is opgezet als strokenbouw.

Eind 1990 verrijzen er in Amsterdam langgerekte huizenrijen onder lessenaardak, met de drielaagse voorgevels gericht naar het plantsoen. Deze huizen zijn ondermeer te vinden aan weerskanten van de Willem-Alexandersingel. Inmiddels is dit bouwtype in de VINEX-wijken vrij populair geworden.

1.4 Omschrijving exterieur

De huizen aan de Marconistraat

Grofweg bestaat de Marconistraat visueel gezien uit twee typen woonhuizen. Ten noorden en ten zuiden van het 'Marconiplein' staan twee rijen tweelaagse woningen naast elkaar, onder doorlopend zadeldak met rode sneldek betonpannen. Deze woningen hebben een inhoud van 295 m³. De huizen zijn opgetrokken uit handvorm baksteen met terugliggende voeg. De huizen verspringen steeds om en om een strek, zodat er een levendige geleding gevormd wordt. Elke woning heeft naast de deur een groot vierkant raam en op de etage hierboven een iets lager tweelichts raam. Boven de deur is een kleiner venster hoger in de gevel gezet. De vensters hebben nieuw kozijnwerk gekregen, maar door de smalle houten profilering is dit geen hinderlijke renovatie. De paneeldeur heeft verticaal houten latwerk in het onderpaneel en een groot glasraam in het bovenpaneel. De daken kragen aan de kopse kanten uit en rusten op geprofileerde houten klosjes. Aan de voorgevel is een metalen halfronde goot bevestigd. Elk pand beschikt over een gemetselde schoorsteen. De huizen beschikken over voortuinen. Deze zijn na een renovatie in vrij recente tijd afgeschermd door een enkele donker gebeitste plank, bevestigd op ronde houten paaltjes. De rijen huizen worden op enkele plekken onderbroken ten gunste van een achterom. Zowel aan de zuidelijke als aan de noordelijke kant van de Marconistraat is er recht tegenover elkaar een terugliggend poortgebouwtje. Het zadeldak hiervan is iets lager dan dat van de flankerende woningen, maar het accent wordt gelegd door de twee hoog opgemetselde schoorstenen op dit dak. Deze zijn naast huisnummer 94 en 117 nog compleet. De poortjes tussen 47-49 en 32-34 beschikken niet meer over de oorspronkelijke hoge schoorstenen. Boven de rechthoekige doorgang met betonnen profilering bevindt zich een donkergrijs geschilderd reliëf, eveneens in beton uitgevoerd. Afgebeeld is steeds een kroon en het jaartal 1948. (1948 was het jaar van het ambtsjubileum van koningin Wilhelmina en abdicatie ten gunste van Juliana). De poort heeft een vlakke zoldering en aan de achterzijde openslaande vensters. Deze brede poorten geven toegang tot een al even brede achterom en ruim bemeten brandgangen. De tuinen zijn breed en diep. In deze tuinen bevinden zich bakstenen schuurtjes met houten deur, vierruits raam, geplaatst onder zadeldak. De dakbedekking hiervan is, op een enkel pannen dak na, vervangen door golfplaten. De achtergevels van de woningen zijn nog goeddeels oorspronkelijk. Behalve nieuw kozijnwerk is de grootte van de vensters en de keukendeur hetzelfde gebleven. De woningen hebben ook aan de achterzijde geen dakkapellen, slechts kleine in zink gevatte daklichten.

Deels zijn de achtertuinten nog voorzien van een hoge ligusterhaag. Oorspronkelijk was hiervan de hoogte tachtig centimeter. Een groter deel van de bewoners is overgegaan op schuttingen van hout, baksteen of beton.

De huizen aan de Voltastraat

In de Voltastraat, ten westen van het 'Marconiplein' staat aan weerskanten een rijtje tweelaagse woningen onder zadeldak. De huizen verschillen van de boven beschreven rijtjes in de volgende opzichten; de huizen staan strak in de rooilijn zonder verspringingen en zonder aan de kopse kanten uitkragende daklijsten. Verder hebben deze woningen niet de repeterende raam-deur – raam-deur indeling maar is de indeling van ramen en deuren gespiegeld van opzet. Dit zijn uitwendig de meest eenvoudige huizen.

De huizen aan het Marconiplein

Het derde en belangrijkste hoofdtype wordt omsloten door bovengenoemde woningen.

Dit is het monumentale middenplein van het complex. Het betreft de huizen 61-105 en 46 tot en met 82. Door de licht gerende wegeaanleg, de dakopbouw en het groen biedt dit plein de stedenbouwkundige verrassing van het geheel. De balans bestaat echter wel uit het samenstel der onderdelen. De rijen woningen vormen aan de voorzijde van het plein een drielaagse, hoog oprijzende bouwmassa. Een scherper contrast met de overige woningen is bijna niet denkbaar. Maar omdat deze huizen geplaatst zijn onder een lessenaardak met zwarte betonpannen, dat afloopt tot twee etages aan de achterzijde, is er een vloeiende overgang gecreëerd tussen de overige tweelaagse woningen en dit bijzondere plein. Met weinig middelen is hier een bijzondere situatie geschapen. De 42 woningen hebben een inhoud van 403 m³. Ook nu nog ruime en toendertijd zeer ruime huizen, geschikt bevonden voor gezinnen met tien kinderen. Acht van deze huizen waren als duplexwoning uitgevoerd, en vier ervan beschikten over een winkel of werkplaats. Net als de andere huizen valt bij de uitvoering in handvorm baksteen, waalformaat in kruisverband, de terugliggende grijze voeg op. Het decoratieve element is beperkt gehouden; de gevelwand wordt geleed door smalle baksteen lisenen en het lessenaardak kraagt aan de voorzijde ver over, voorzien van houten betimmering. De kopse gevels hebben een verspringende iets uitgemetselde schoorsteenpartij. De bakstenen schoorstenen zijn heden flink ingekort en zijn omkleed met trespa-(achtig) materiaal.

De voorgevels hebben de volgende geleding; een paneeldeur met een groot bovenpaneel in glas, het onderpaneel van hout. Rechts, of links, afhankelijk van de straatwand, een fors vierkant raam voor de woonkamer. Op de etage drie openslaande vensters en op de zolder-etage twee openslaande vensters. Alle vensters en deuropeningen zijn geplaatst onder een rollaag. Bij de renovatie in 1984 is rekening gehouden met de oorspronkelijke smalle houten profilering der vensters. Huisnummer 85 toont nog de oorspronkelijke functie van winkel. Het was een sigarenwinkeltje. De voorgevel bezit hier links een klein vierkant raam met gekleurd glas. Centraal bevindt zich een uitkragend etalagevenster op wigvormige schoren met een smal metalen puntdakje als bekroning. De gevelindeling is voorts als die der overige panden. De kopse kanten hadden op de begane grond een flink venster; dit is bij veel huizen nu dichtgemetseld. De eerste en tweede etage worden verlicht door een klein raam. Bij de zijgevels kraagt het dak eveneens over, met houten betimmering aan de onderzijde.

De achtergevels beschikken over een groot raam met paneeldeur ten behoeve van de achterkamer. Hiernaast bevindt zich de keukendeur met daaraan vast een smaller en kleiner raam met bovenlicht. Het bovenlicht heeft aan de binnenzijde ijzeren sierroeden als inbraakwerende maatregel. Dit, en nieuwe sloten, zijn in 2000 aangebracht.

Op de etage bevinden zich twee gekoppelde vierruits vensters.

Wederom zijn de tuinen hier groot, voorzien van een bakstenen schuurtje onder lessenaardak.

Andere typen huizen aan de Edisonstraat en de Marconistraat (die geen onderdeel uitmaken van het onderhavige besluit tot plaatsing op de monumentenlijst)

Volledigheidshalve volgt hier nog een beschrijving van de panden aan de Edisonstraat 2-38, 1-19 en Marconistraat 1-21 en 2-6. Deze woningen worden echter niet bij het onderhavige besluit op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst.

Bij deze als duplexwoningen gebouwde huizen is geen verspringing in de rooilijn toegepast. De woningen zijn deels door Publieke Werken, deels door Evers en Sarlemijn getekend.

De vormgeving van de voorgevels is bij de even en oneven zijde anders uitgewerkt.

De blokjes huizen- en rijen zijn opgetrokken uit handvorm baksteen met platvolle voegen en hebben een zadeldak met nog de oorspronkelijke gesmoorde keramische pannen. Bij de kopse gevels kraagt het dak over en wordt hierbij gesteund door geprofileerde houten klosjes.

De huizen aan de oneven zijde van de Edisonstraat, de oost-west as, hebben paneeldeuren met een half rond bovenlicht met sierroeden. Oorspronkelijk waren dit dichte paneeldeuren. Deze huizen zijn getekend in 1946 door de Dienst Publieke Werken. De even huisnummers hebben een voordeur met iets vooruitspringende baksteen omlijsting, stoep en liggend rechthoekig bovenlicht. De woningen hadden van origine ramen met kruisvormige indeling. Opvallend aan de achtergevel zijn de balkons. Deze hebben een rechthoekige plattegrond en een ijzeren spijlenbalustrade. Openslaande deuren geven toegang tot deze uitbouw op de etage. Hieraan is nu nog te herkennen, dat deze woningen waren gebouwd als duplexwoning. Deze oorspronkelijke doelbewuste verdeling in boven- en benedenwoningen om de woningnood te lenigen, is in later tijd opgeheven. Nu zijn het woningen met drie slaapkamers op de etage. De eerste rij woningen aan de Marconistraat behoren ook tot het hierboven beschreven type, het betreft de huisnummers 1-21 en 2-6. Deze woningen bezitten naast het vierkante venster op de begane grond een paneeldeur met glazen bovenpaneel in een houten, iets uitragende omlijsting met bovenlicht. Deze woningen hadden oorspronkelijk een woonkamer venster met zesdelige roedenverdeling. Direct naast de deur is er een smal zijlicht, hierboven twee smalle spleetvensters en boven het woonkamer raam twee openkleppende vensters.

Ook voor deze panden geldt, dat achterom, achterpaden en tuinen ruim zijn bemeten.

Op de beide hoeken die het begin van de Marconistraat markeren, bevinden zich twee voormalige winkels. Hierin waren een bakker en een kruidenier gevestigd. De vormgeving hiervan is fraai gedetailleerd. Het zijn twee eenlaagse rechthoekige gebouwtjes onder zadeldak. Dit dak vormt een veranda aan de voorzijde, rustend op twee zwart geverfde ronde pijlers op hardstenen voet. De zijgevels van deze 'serre' bestaan uit muurwerk waarin aan elke zijde een rondboogpoortje is uitgespaard. Centraal is de winkel deur (bij één winkel nu verbouwd tot raam) met een diagonale koperen duwstang voor het glaspaneel. Het rechthoekige liggende bovenlicht heeft een driedelige straalvormige roedenverdeling. Aan weerskanten een smal en een breder venster; onder de vensters kleine overhoeks geplaatste blokjes siers metselwerk. De linker zijgevel van het oostelijk gesitueerde voormalige winkelpand beschikt nog over een groot etalageraam met ijzeren sierbekroning in de vorm van een opkomende zon met puntige stralen.

Deze bescheiden eenlaagse winkelpandjes vormen de opmaat tot de tweelaagse woonhuizen, die weer uitkomen op het Marconiplein met de drielaagse voorgevel. De huizen nemen vervolgens weer in hoogte af tot twee lagen, om des te beter het zicht te gunnen op de toren van de Heilig Hartkerk.

De Edisonstraat was in de oorspronkelijke opzet stedenbouwkundig interessant vanwege de vormgeving van het plantsoen. Dit bijna driehoekige plantsoen, type Brabantse 'plaatse' wees met de punt naar de molen, te beschouwen als een vroeg-industrieel gebouw met agrarische banden. Het verlengde verwees naar het verderop gesitueerde fabrieksterrein.

1.5 Impressie interieur

Algemeen

Sommige woningen beschikken over de gebruikelijke, rechthoekige plattegrond met voor- en achterkamer in elkaars verlengde. Dit zijn bijvoorbeeld diverse huizen aan de Voltastraat en de huizen aan de smalle zijden van het Marconiplein. De hoekwoningen van het Marconi-

plein hebben een L-vormige plattegrond. Bij de andere panden is het steeds zo, dat de keukens als het ware uitgebouwd is in het naburige huis. Dat heeft voor de indeling de volgende consequentie. Achter de voordeur is een aparte hal met trap naar de etage en een toilet. Rechts in de gang geeft een deur toegang tot de voorkamer, met eenvoudige schouw. De grote achterkamer is te bereiken via de gang en via de –nu doorgebroken- voorkamer. Deze kamer ligt hier dus niet recht achter, omdat de keuken van de burens inspringt en de eigen –dichte- keuken die aan de achterkamer grenst, weer als het ware uitgebouwd is. Ook in deze kamer was de mogelijkheid een kachel te plaatsen. Bij de renovatie heeft vrijwel iedereen de beschikking gekregen over een c.v.- installatie. De binnendeuren zijn dichte paneeldeuren bestaande uit meerdere vakken, vermoedelijk van de firma Bruynzeel. De verspringing in de plattegrond werkt natuurlijk ook door op de etages, waar afhankelijk van het grote of gewone type woning 3 tot 5 slaapkamers zijn gesitueerd. De zolder met houten kap was bedoeld als bergzolder. De woningen, die deels als poortwoning zijn gebouwd, hebben weer een iets andere indeling. Deze hebben 4 slaapkamers in plaats van 3.

De duplexwoningen hadden op de etage een keuken, deze indeling is nergens meer aanwezig.

Marconiplein 50

Via de voordeur komt men in een halletje met rode plavuizen. Rechts een dichte houten trap met daaronder een met een deurtje afgesloten (meter)kastje. De hal beschikt over een inbouwkast, rechts een toilet, rechtdoor de deur naar de keuken en links de deur naar de voorkamer. Alle dichte binnendeuren hebben een vakkenverdeling. De voor- en achterkamer verspringen ten opzichte van elkaar. De vouwdeur, die beide ruimten scheidde, is zoals bij de andere panden, verdwenen. Dit pand heeft c.v. en de schouwtjes zijn weggehaald. Ook hier weer een inbouwkast, net als de keuken, die ook via de achterkamer te bereiken is, over een grote provisiekast beschikt. Keuken en betegeling zijn vernieuwd. Op de overloop van de etage staat een eenvoudige houten balustrade van rechthoekige plankjes, met op de hoek een bakstenen pilaar tot aan het plafond. Deze plafonds bestaan uit gipsplaten. Aan de achterzijde twee kleinere slaapkamers, aan de voorzijde een grote slaapkamer en een badkamer met douche. De betegeling, die hier oorspronkelijk ook uit rode plavuisjes bestond, is vernieuwd. Ook hier weer inbouwkasten. Een volgende dichte houten trap leidt naar de zolder, hier bevindt zich een heel grote bergkast en twee slaapkamers aan de voorzijde.

Achter de woning is de zeer ruime achtertuin gesitueerd. Het lessenaardakschuurtje is enkelsteens, de deur is verwijderd en op het dak liggen golfplaten. De tuin gaat over in de brede groenstrook met hoog opgeschoten struiken en de rij acacia's.

1.6 Redengevende omschrijving

Het complex heeft cultuurhistorische waarde omdat het de sociaal-economische ontwikkeling illustreert inzake de toenmalige uitbreiding van Roosendaal. Tevens is het complex van belang als een bijzondere uitdrukking van een typologische ontwikkeling.

Het geheel heeft architectuurhistorische waarde; het complex is van belang voor de geschiedenis van de architectuur als brug tussen de architectuur van de Delftse School en de nieuwere stijlementen van de Wederopbouwarchitectuur. Het complex is van bijzonder belang in het oeuvre van de architect Marius Duintjer. Het complex is tevens van belang vanwege de originele indeling van het interieur op de begane grond.

Het complex heeft ensemblewaarden; het heeft een bijzondere betekenis vanwege de wijze van verkaveling en inrichting. Het complex is van bijzondere betekenis voor het aanzien van de wijk Kalsdonk.

Het complex is van belang vanwege de relatieve architectonische gaafheid van in- en exterieur. Tevens is het belang gelegen in de structurele en visuele gaafheid van de stedelijke omgeving.

Het complex is van belang wegens architectuurhistorische en typologische zeldzaamheid.

Tenslotte is het complex van algemeen belang.

2. Aanbevelingen voor richtlijnen

Omdat het complex tot op heden, op één voormalige winkel na, in verhuurde staat is gebleven, is het geheel zeer gaaf gebleven. Dat wil hier zeggen, dat alle ramen en deuren identiek zijn, er geen verbouwingen hebben plaatsgevonden aan de gevels en dat er geen dakkapellen in alle soorten en maten zijn geplaatst.

De aanbevelingen voor het maken van richtlijnen kunnen uiteenvallen in verschillende categorieën;

1. met betrekking op het casco van de panden, de buitengevels
2. met betrekking op de tuinen van het complex
3. met betrekking op de openbare ruimte

2.1 Aanbevelingen met betrekking tot het casco van de panden en de buitengevels

Totaalbeeld

De huizen zijn 'sober en solide' geconstrueerd. Er is geen enkele reden om bakstenen of voegwerk te vervangen.

Er zou kunnen worden gedacht over het schoonmaken van de gevels, waardoor de 'fris-rode kleur' (benaming door architect) weer zou terugkeren. De terugliggende voeg is door de architect bewust gekozen en dient te worden gehandhaafd.

Deuren en kozijnen

De kozijnen en deuren zijn van hout. De smalle profilering is bij de renovatie weliswaar iets breder gemaakt en vereenvoudigd, maar hoeft niet te worden vervangen. Ook is de glaslijn van de huidige deuren wat lager dan de oorspronkelijke. Het voordeel van het werk van Duintjer was, dat zijn raamindeling al sober was opgezet. Opdat het afgewogen geheel van het complex in stand blijft, moet het ten allen tijde verboden worden om het kozijnwerk en deuren, hetzij voor, zij- of achtergevels, te vervangen door kunststof kozijnen of andere materialen en profileringen, die het totaalbeeld kunnen aantasten.

Kleuren

De door de architect aangegeven kleuren waren 'standgroen en wit'. In zich zijn deze kleuren wel gehandhaafd, maar in een vereenvoudigd schema. Om de gevels meer het oorspronkelijke karakter terug te geven, kan er bij een volgende schilderbeurt het volgende worden overwogen. Bij de raamkozijnen niet alles wit, maar alleen het buitenkozijn, het binnenkozijn met de draaiende delen in groen. Het deurkozijn wit, de deur zelf groen, op de invulling van het onderpaneel na. Rondom het glaspaneel een wit geschilderd glaslatje. Het hout van de overkragende daklijst zou weer als volgt ingevuld kunnen worden; wit voor de vakken met horizontaal latwerk, groen voor de klosjes. Dit gaat in elk geval op voor de woningen onder lessenaardak.

Dakbedekking

De monumentale waarde kan verhoogd worden, wanneer er zou worden overgegaan op het weer terugbrengen van de keramische dakbedekking in plaats van de betonnen sneldekpannen. Noodzakelijk is dit echter zeker niet.

Het aanzien van de huizen zou er sterk op vooruit gaan, wanneer de grijze trespa bekleding van de schoorstenen aan het Marconiplein verwijderd wordt en alle schoorstenen, zoals die boven de poortjes van de Marconistraat, weer de originele hoogte krijgen.

Aanbouwen

Er moet aandacht voor zijn, dat de voorgevels geen wezensvreemde elementen krijgen als kunststof- of andere luifels boven de voordeuren. Het beste is, om daar waar al wel luifels zijn geplaatst, te overleggen met de bewoners om deze te verwijderen. Enige uit- of aanbouw aan de voorgevel kan niet worden toegestaan. De zijgevels bieden weinig tot geen mogelijkheden voor uit- of aanbouwen. Het zou fraaier zijn, als de inmiddels dichtgemetselde vensters op de begane grond aan het Marconiplein weer geopend kunnen worden, wanneer de bewoners het daar mee eens zijn. Dit biedt meer mogelijkheden voor sociale controle. De ruiten kunnen worden uitgevoerd in gehard veiligheidsglas en/of dubbelglas. De kleine raampjes in de etages hierboven moeten het bestaande formaat behouden.

De achtergevels zijn, zoals beschreven, eveneens allen in praktisch originele staat. De ramen en deuren zijn wel vernieuwd en van een eenvoudiger indeling voorzien, zonder dat dit storend werkt.

Vermoedelijk zal bij de bewoners de wens ontstaan, om de achtergevel uit te bouwen met serres en dergelijke. Om het aanzien van de achtergevels het minste aan te tasten, is het volgende aan te bevelen. Een uitbouw van een standaardformaat, type en uitvoering. De minste aantasting zou als volgt –vergunningplichtig– moeten gebeuren; een eenlaagse uitbouw op rechthoekige grondslag onder een plat dak, met zijgevels van baksteen en met het verplaatsten van raam en kozijnwerk, zoals dat zich in de achtergevel al bevond. De baksteen van een voorgeschreven formaat en voegwijze, overeenkomstig met de bestaande bouw. De diepte van de uitbouw zou niet meer mogen bedragen dan 2 meter 20. In elk geval zo, dat de bestaande schuurtjes niet hoeven te worden gesloopt. De afstand van de achtergevel tot de voorgevel van het schuurtje bedraagt 2 meter 40.

De huizen zijn ontworpen zonder dakkapellen op welk dakvlak dan ook. Dakkapellen aan de voorzijde moeten ten allen tijde verboden worden. Omdat valt aan te nemen, dat de bewoners van de bergzolder een woonzolder willen kunnen maken, zou men de mogelijkheid kunnen overwegen, om –vergunningplichtig– een kantelraam in het dakvlak van de achtergevel te plaatsen. In overleg moet vooraf bepaald zijn, welk standaardtype en standaardformaat hiervoor zou kunnen worden toegepast. Een dakvenster valt ver te prefereren boven een dakkapel, omdat dit de vormgeving van de woningen het minste aantast. Hoe storend een grote dakkapel kan zijn, is te zien bij de woning op de hoek van de Edisonstraat en Philipslaan. (deze hoort bij het rijtje al verkochte woningen, niet betrokken bij de beschrijving)

Wanneer verhuurder / gemeente de mogelijkheid van een dakkapel aan de achtergevel wensen, moet ook hier vooraf een standaardmaat, type en uitvoering bepaald worden.

2.2 Aanbevelingen met betrekking tot de tuinen van het complex

De voortuinen

Het weghalen van de omheining bestaande uit planken op paaltjes. Deze omheining, die niet oorspronkelijk is, is aan vervanging toe. Aan te bevelen valt, om hiervoor een lage buxushaag in de plaats te stellen. Dit werkt het beste, als de gemeente / de verhuurder hiervoor de werkzaamheden uitvoert en de haagjes betaalt en aanlegt.

De achtertuinen

De specifieke schuurtjes onder lessenaardak moeten behouden blijven. Het is spijtig, dat er inmiddels in veel achtertuinen al zeer grote duiventillen zijn gebouwd. Regels stellen, om dit soort gebouwtjes vergunningplichtig te maken. Amoveren van de bestaande duiventillen zal waarschijnlijk niet mogelijk zijn, hoewel steekproeven zouden kunnen worden genomen of sommige niet erg groot uitgevallen zijn.

Sommige achtertuinen beschikken nog over forse ligusterhagen ter afscheiding. Veel andere woningen hebben betonnen of houten schuttingen neergezet. Het is aan te bevelen, om de gemeente / de verhuurder alle achtertuinen weer te laten voorzien van ligusterhagen. Net als bij de voortuinen zal dit het beste werken, wanneer de gemeente / de verhuurder de werkzaamheden uitvoert en de hagen betaalt en aanlegt. Het is een goed idee, om weer de originele hoogte van 80 centimeter aan te houden.

2.3 Aanbevelingen met betrekking tot de openbare ruimte

De beplanting van de openbare ruimte

De openbare ruimte, eigendom van de gemeente, zou als volgt aangepakt kunnen worden. De struiken op het Marconiplein en het plantsoen aan de Edisonstraat, zoals onder meer rododendron, moeten flink worden gesnoeid. Deze struiken zijn te hoog opgeschoten. Deels kan de huidige niet florierende aanplant vervangen worden door nieuwe beplanting. Maar feitelijk valt de oorspronkelijke toestand te prefereren, te weten een groot gazon met een eenvoudig hekwerk rondom. Het bomenbestand kan gehandhaafd blijven, al moeten de lindes langs de Edisonstraat dringend gesnoeid worden. Het fraaiste zou zijn, om de oorspronkelijke stedenbouwkundige waarde terug te halen door de pleinvorm te reconstrueren, overzichtelijker van indeling te maken en de westpunt weer te voorzien van een focus-punt.

Aan de westzijde van het Marconiplein, dus achter de achtertuinen, bevindt zich een brede onbestemde groenstrook met een fraaie rij acacia's. De acacia's behoren tot het oorspronkelijke groen en zouden behouden moeten blijven. Er zou kunnen worden gezien, of de groenstrook verder zou kunnen worden ingericht als parkeerterrein. Op deze wijze zou de parkeerdruk op het plein kunnen worden vermindert.

In de loop van de tijd is het oorspronkelijke groenconcept flink aangepast. Op de tekeningen en op foto's van rond 1950 zien we, dat het Marconiplein bestaat uit een groot gazon in het midden, omzoomd door loofbomen. De huizen aan de even zijde, de smalle kant van het plein, beschikten toen over een voortuin met haag en loofbomen. Het was oorspronkelijk de bedoeling dat de woningen aan oneven zijde van het plein een klassieke stoep zouden krijgen, maar die is bezuinigingen gesneuveld. Op een bepaald moment is deze strook bij het openbaar gebied getrokken en door de gemeente van trottoirtegels voorzien. De grond is momenteel eigendom van de gemeente.

De bestrating

De bestrating is op zich goed en kan gehandhaafd blijven. Het nieuwe element van de verkeersdrempels met de versmalling ter plaatse moet worden heroverwogen. Nu staan er aan weerskanten forse plantenbakken van donkere ronde houten paaltjes. Het ware beter, meer aan te sluiten bij de oorspronkelijke situatie door op de vier hoeken bij zo'n verkeersdrempel bomen aan te planten.

Zoals boven beschreven, zou het stedenbouwkundig de voorkeur verdienen weer een rondgang om het plantsoen van de Edisonstraat te maken.

Sterke ingrepen, zoals de s-bocht in de Voltastraat, zouden bij een herbestrating weer het oorspronkelijke verloop kunnen krijgen.

De speelelementen

In de oorspronkelijke opzet was niet voorzien in speelelementen. De gazons met bomen aan de Edisonstraat en het Marconiplein waren voldoende als speelelement. Heden is er tussen strookjes groen behalve een parkeerterrein, een speelterrein aan de Edisonstraat. Te overwegen valt, om de speeltoestellen te vernieuwen en voor meerdere leeftijdsgroepen geschikt te maken.

Waar eens een groot gazon was, is dit op het Marconiplein nu ingevuld in diverse onoverzichtelijke vakken van kleine grasveldjes, aan drie zijden omzoomd door hoge struiken. In overleg met de bewoners kan worden voorgesteld, met een vooraf bepaald budget, of er en zo ja, welke veilige speeltoestellen zouden kunnen worden opgesteld. Iedere bewoner kan dan vooraf een schriftelijke uitnodiging krijgen om mee te praten en te beslissen over dit onderwerp. Het is van belang, dat tussen beslissing en uitvoering geen groot gat valt.

Focus-punt aan de Edisonstraat

Om de stedenbouwkundige structuur te verbeteren, zou overwogen moeten worden om niet alleen het plantsoen qua vormgeving en beplanting aan te passen. Een voorbeeld kan zijn het inrichten van een verkeersrotonde op de Philipslaan, waar de straat op uit komt. Deze verkeersrotonde zou kunnen worden voorzien van een kunstwerk, zoals de Heilig Hartkerk de natuurlijke afsluiting van de Marconistraat vormt. Herplaatsing van de molen is uiteraard een andere mogelijkheid.

3. Opties om de aanbevelingen te realiseren

Wanneer het complex vervreemd zal worden en er in principe niet meer een aanspreekpunt zal zijn zoals de woningbouwvereniging, zal er naar wegen moeten worden gezocht om de monumentaliteit van het complex, die voor een belangrijk deel voortkomt uit de homogeniteit ervan, te handhaven.

Er zijn verschillende wegen om deze ideale situatie te handhaven. Veel komt neer op onderhoud.

1. Wanneer het complex verzekerd is van een plaats op de gemeentelijke monumentenlijst, dan moet het in een meerjarenplan mogelijk zijn om in elk geval de onderdelen, die het monumentale karakter van het geheel bepalen, aan de hand van de oude tekeningen terug te brengen.
2. De Vereniging Eigen Huis, gevestigd te Hoevelaken, biedt de mogelijkheid, om een tienjaren plan te laten opstellen voor het onderhoud aan het schilderwerk.
3. Een andere mogelijkheid is nog, om een Vereniging van (Wijk)eigenaren op te richten. Een ieder die een pand koopt, verplicht zich om hiervan lid te worden. Voor enkele tientjes per maand is men er dan van verzekerd, dat bijvoorbeeld het onderhoud van het groen en de openbare ruimte wordt verricht. Uiteraard kunnen er veel meer afspraken over het onderhoud van de woningen worden gemaakt. Het is van belang, om een plan als dit voorafgaand aan de verkoop van de woningen op te stellen.
4. Een optie is ook het oprichten van een Beheergroep. Hierbij kunnen de bewoners/eigenaren zelf een plan voor beheertaken aan het casco, groen of openbare ruimte opstellen en hiermee eventueel zelf geld genereren, bijvoorbeeld bij het zelf onderhouden van het groen.
5. Uiteindelijk bestaat ook de mogelijkheid, dat met name het Marconiplein een plaats zal krijgen op de Rijksmonumentenlijst. Deze procedure zal nog zeker enkele jaren op zich laten wachten. Het enige wat gedaan kan worden, is er zoveel mogelijk voor te zorgen dat het complex de aanwezige stedenbouwkundige en architectuurhistorische waarden behoudt,

zodat op een dag de gemeentelijke monumentenstatus eventueel kan worden ingewisseld voor die van nationaal belang.

Literatuur / bronnen

Bouwkundig Weekblad no. 42, Marius Duintjer, 'Woningbouw te Roosendaal' blz. 650-664, 1950

Fanelli, G., Moderne architectuur in Nederland. Den Haag, 1981

Groenendijk, P., Gids voor moderne architectuur in Nederland. Rotterdam, 1987

Michels, J. e.a., Brabant bouwt in baksteen; na-oorlogse architectuur in Noord-Brabant. Nijmegen, 1993

Wessel, W.M. (in commissie) Roosendaal, gemeentelijke monumenten. Roosendaal, 1994.

Lange, E. De, Sober en solide – de wederopbouw van Nederland 1940-1965. Rotterdam, 1995

Archief van de Arwon, Laan van Brabant 22, Roosendaal

Gesprek met de heer P. M. C. M. van Akkeren (en rondleiding door de woning Marconiplein 50) medewerker van de Arwon, 27 november 2000

Bijlagen

